

Гузєрчук О. О.,
Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ПРОСТИХ АКТИВ ПІДБАДЬОРЮВАННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей просодичного оформлення простих за структурою активів підбадьорювання, актуалізованих в англomовному дискурсі. Шляхом аудитивного аналізу встановлено спільні та диференційні ознаки інтонаційних моделей, характерних для нормалізуючого і активізуючого різновидів підбадьорювання.

Ключові слова: підбадьорювання, нормалізуючий тип підбадьорювання, активізуючий тип підбадьорювання, спонукальний акт, експліцитне підбадьорювання, імпліцитне підбадьорювання.

Стаття посвячена особенностям просодического оформления простых по структуре актов ободрения в англоязычном дискурсе. На основе аудитивного анализа автор выделяет схожие и отличительные признаки интонационных моделей, характерных для нормализующего и активизирующего типов ободрения.

Ключевые слова: ободрение, нормализующий тип ободрения, активизирующий тип ободрения, инъюнктивный акт, эксплицитное ободрение, имплицитное ободрение.

The article is dedicated to the peculiarities of the prosody of the structurally simple acts in the English dialogic discourse. The author systematizes the common and differentiating features of the normalizing and activating encouragement types.

Key words: encouragement, normalizing encouragement, activating encouragement, injunctive act, explicit encouragement, implicit encouragement.

Протягом останніх десятиріч зростає інтерес мовознавців до вивчення фонетичних проблем у межах комунікативного і когнітивно-дискурсивного підходів [1; 3; 4; 8; 13] та ін., але разом з тим, недостатньо уваги приділяється дослідженню питань просодичного оформлення реальних процесів функціонування різних типів комунікативних активів.

Одним із аспектів просодії англійської мови, який виконує важливу роль у забезпеченні успішної комунікації, є вивчення інтонаційного оформлення спонукальних [10], або в іншій термінології директивних [6; 18] мовленнєвих активів, зокрема, висловлень підбадьорювання (*encouragement*), які мають виняткове значення для здійснення кооперативної інтеракції. Тому **метою** статті є визначення шляхом аудитивного аналізу інвентарю просодичних засобів, що беруть участь в оформленні простих за структурою активів нормалізуючого і активізуючого підбадьорювання. **Завдання** полягає у встановленні спільних та диференційних ознак просодичного оформлення простого нормалізуючого і активізуючого активів підбадьорювання, виражених експліцитно та імпліцитно. Для досягнення поставленої мети було проаналізовано 200 аудіофрагментів із сучасних англomовних художніх творів, у контексті яких ужито висловлення на позначення підбадьорювання. Аналіз озвучених висловлень виконувався інформантами-носіями англійської мови, які мають вищу освіту, а також аудиторами-українцями, які є філологами-фонетистами з досвідом експериментально-фонетичного аудіювання (викладачі і аспіранти КНЛУ).

Аналіз ситуацій, у яких актуалізується підбадьорювання, свідчить про те, що за структурою вони можуть бути простими, вираженими одним актом; і комплексними, що містять низку мікроактів, об'єднаних однією глобальною інтенцією [14]. У даній статті ми зосередимось лише на простих за структурною побудовою актах підбадьорювання.

За результатами виконання аналізу ілюстративного матеріалу, ми дійшли висновку, що рушійною силою вибору мовцем засобів оформлення комунікативного акту підбадьорювання може слугувати емпатія [5] чи інтелектуальна оцінка адресантом ситуації. Відповідно, з погляду інтенції адресанта акти підбадьорювання було класифіковано нами [2] на *нормалізуючі* (такі, що виголошуються в результаті впливу на адресата з метою зміни його психоемоційного стану, зниження рівня його негативних емоцій) та *активізуючі* (спрямовані на підвищення рівня енергетичної дієздатності слухача, здебільшого для виконання ним мовленнєвої або рухової діяльності).

Установлено також, що смисл підбадьорювання в простих і комплексних актах може виражатись експліцитно чи імпліцитно. При цьому в комплексних актах спостерігається поєднання експліцитних та імпліцитних мікроактів. Прості ж акти підбадьорювання містять один мовленнєвий акт, який залежно від вербального оформлення є або імпліцитним, або експліцитним. Зазначимо, що експліцитні висловлення містять, як правило, вербальні одиниці підбадьорювання (напр., *don't worry, don't fear; take it easy, relax, never mind*), які представлені імперативними формами, а імпліцитні висловлення реалізують підбадьорювання переважно за рахунок взаємодії просодичних засобів.

Під час дослідження участі просодичних засобів актуалізації нормалізуючого і активізуючого різновидів підбадьорювання, виражених експліцитно та імпліцитно, ми спираємось на систему просодичних засобів, обґрунтовану в працях А. А. Калити [3; 4]. Аудитивний аналіз показав, що актуалізація певного різновиду висловлень підбадьорювання досягається, переважно, за рахунок варіативності тональних параметрів інтонації: шкали, термінального тону, тонального діапазону інтоногрупи, тонального інтервалу на ділянці «передтермінальна частина-ядро». Зауважимо при цьому, що при визначенні частоти актуалізації просодичних засобів кожен зазначений вище різновид висловлень підбадьорювання розглядувався у межах 100 %.

Так, результати аналізу дозволяють стверджувати, що акти підбадьорювання представлені, здебільшого, висловленнями, що мають усічену шкалу (57,14 % нормалізуючого експліцитного і 87,50 % активізуючого імпліцитного підбадьорювання). Це пояснюється, по-перше, тим, що такий тип шкали пов'язується з чітко визначеними наміром і настановою мовця, у нашому випадку в заклик до мобілізації вольових зусиль адресата для нормалізації ним свого стану або активізації енергетичного потенціалу адресата. По-друге, значна кількість актів підбадьорювання мають структуру імперативних висловлень, які є, як правило, короткими, але такими, що однозначно передають спонукальний характер підбадьорювання, з якого мовець і починає свій мовленнєвий акт, і якому не передують інші ненаголошені склади. Зазначимо при цьому, що усічена шкала є більш типовою для активізуючих імпліцитних актів підбадьорювання (87,50 %), оскільки намір мовця полягає в заклик до дії, і така дія найчастіше має форму імперативу. Розглянемо приклади нормалізуючого (а) і активізуючого (б) підбадьорювань, у межах яких актуалізується усічена шкала.

(а) *Perhaps he saw the reproach behind her lightness of manner, for he took her hand and shyly pressed it.*

«*I'm awfully sorry, Kitty dear, but don't let it vex you.* ||»

«*Oh, I'm not going to let it do that.*» [16, с.19]

(б) *'Perfectly. Put with admirable clearness. Proceed.'*

'Well.' I said encouraged... [12, с.70]

Зіставлення даних, отриманих на підставі аудитивного аналізу, дало змогу визначити найчастотніший тип термінального тону у ситуаціях простого нормалізуючого і активізуючого підбадьорювання. Так, було виявлено, що найрекурентнішим є низький спадний термінальний тон (64,28 % – в нормалізуючих експліцитних висловленнях, 50,00 % – в нормалізуючих імпліцитних) у поєднанні із усіченою або поступово спадною ступінчатою шкалою. Щодо активізуючого типу підбадьорювання, то найвищими є показники низького спадного термінального тону і для експліцитних (43,75 %), і для імпліцитних висловлень (50,00 %).

Як приклад, звернемось до ситуації нормалізуючого підбадьорювання (а), оформленої розповідним реченням, яке закінчується низьким спадним тоном. Здавалось би, цей тон є занадто формальним для нормалізуючого висловлення, однак, як свідчить приклад, такий тон пом'якшується за рахунок експліцитного вираження співчуття («*awfully sorry*») і експліцитного вираження підбадьорювання («*don't let it vex you*»). Крім того, пом'якшення такого тону відбувається в даному висловленні завдяки звертанням із означенням («*Kitty dear*»), а також поєднанню таких просодичних параметрів, як сповільнений темп, знижена гучність і заспокійливий тембр.

Для порівняння розглянемо ситуацію нормалізуючого імпліцитного акту підбадьорювання.

(в) «*I'll have them [kids] ready for you, she promised. I hope everything goes okay.*» *Daphne hadn't relented about Charles yet, but she had only seen him in passing, and he had kept away for the holiday.* [17, с. 275-276]

У цій ситуації підбадьорювання є активізуючим імпліцитним актом, вираженим простим розповідним реченням, оформленим низьким спадним тоном. У такому випадку виникає питання, яким чином смисл цього речення сприймається як підбадьорювання. Він може реалізовуватись не лише через пряму сему «підбадьорювати», «вдихнути сміливість» («*to encourage*»), але й через семи «запевнити» і «обнадіювати». Частина речення «*I hope*» якраз і вказує на таке обнадіювання, але вона має деякий відтінок припущення, тому друга частина перетворює припущення в запевнення «*everything goes okay*». Відтінку запевнення даному акту надають також такі просодичні характеристики, як помірні темп і гучність та спокійний, м'який тембр.

Згідно з даними аудиторів-фонетистів, висловлення нормалізуючого експліцитного підбадьорювання вирізняються звуженим діапазоном (42,85 %). Це свідчить про те, що майже половині актів притаманний низький рівень емоційного потенціалу. Це пояснюється тим фактом, що емоція емпатії, яка є пресупозицією до комунікативного акту підбадьорювання, з боку мовця є цілком контрольованою, а на перше місце в акті підбадьорювання виходить складова інтелектуальної оцінки ситуації. Саме такий підхід мовця знаходить своє відображення у просодичному оформленні акту підбадьорювання, при якому ступінь емоційного збудження мовця нижчий, ніж рівень емоційності адресата.

У свою чергу, висловлення активізуючого експліцитного підбадьорювання актуалізуються у межах вузького і середнього тонального діапазону (по 31,25 % відповідно). При цьому середній діапазон характеризує, в основному, регулятивні акти підбадьорювання, наприклад:

(г) *'He's retired military, you know, rather stiff and hard about...'*

'I'm an ex-Marine.'

'Sorry. Shall I shut up?'

'No. Keep going.'

'Okay, but I'm nervous about this and I'll be happy to stop at any time.' [15, с.128].

Оформлення цього прикладу у межах середнього діапазону можна пояснити тим, що регулятивний акт є за своїм смыслом близьким до інструкції і вимоги. Такі одиниці є, по суті, одиницями фатичної комунікації [9] або металінгвістичними сигналами [7].

На відміну від раціональних експліцитних актів підбадьорювання, для актуалізації раціональних імпліцитних висловлень типовим є широкий діапазон (51,85 %), наприклад:

(д) *If Hoppy didn't know for sure, then he certainly was sympathetic to Cristiano and his fine friends in Washington.* «Yes,|yes.» he said, hanging on every word [15, с. 262].

Установлено також, що в межах нормалізуючого експліцитного підбадьорювання ділянка «передтермінальна частина-ядро» має, здебільшого, нульовий тональний інтервал (42,87 %), що пояснюється наявністю синтаксичних сполучникових засобів: службової і повнозначної частин мови; двох повнозначних одиниць однакової смислової ваги; ситуацією, в якій одиниця, яка передує термінальному тону, є ненаголошеною, як це буває у разі підмета, вираженого особовим займенником; у сполученнях синтаксично залежної і незалежної одиниць, якщо останній одиниці надається більшої смислової значущості тощо. Це явище продемонстровано на прикладі (а), у якому ми бачимо поєднання двох повнозначних слів однакової смислової ваги, між якими простежується нульовий інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» у першій і другій синтагмах.

Серед нормалізуючого імпліцитного підбадьорювання найчастотнішим є нульовий тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» (50,00 %), що також пояснюється синтаксичними факторами сполучення суміжних інтоногруп. Слід звернути увагу на другу синтагму наступного прикладу.

(е) *'Wasn't there a poem, David – something about a man coming back – 'Yes.' He cut her short. 'That's just what worries me.'*
'... But I'll get to the bottom of things,| never you fear.' [11, с.72].

У межах активізуючого експліцитного підбадьорювання також найбільш поширеним є нульовий тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» (37,50 %).

(є) *«Got a new wrinkle for you, Fitch. And you're gonna love it».*
Fitch, barely breathing, said, «I'm listening».
«When the jurors come out today, instead of sitting, guess what they're gonna do?» [...]
«They're gonna do the Pledge of Allegiance» [15, с.131].

Проведений таким чином аудитивний аналіз різновидів простих актів підбадьорювання показав, що типовими просодичними засобами, які забезпечують організацію нормалізуючого підбадьорювання, є: усічена шкала, звужений діапазон, низький спадний термінальний тон, нульовий тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» (експліцитна форма вираження) та поступова спадна ступінчата шкала, вузький діапазон, низький спадний термінальний тон, нульовий тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» (імпліцитна форма вираження). Найчастотнішими просодичними засобами оформлення активізуючих актів підбадьорювання можна вважати: усічену шкалу, вузький та середній тональний діапазон, низький спадний термінальний тон, нульовий тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» (для експліцитних висловлень) та усічену шкалу, розширений тональний діапазон, високий спадний та низький спадний термінальні тони, нульовий тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» (для імпліцитних висловлень).

Отже, спільними засобами просодичної організації різних типів актів підбадьорювання є: усічена шкала, низький спадний термінальний тон, нульовий тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро». До диференційних ознак належить актуалізація тонального діапазону інтоногруп у межах від вузького до розширеного, що є показником вираження цими типами підбадьорювання різного ступеня емоційного навантаження, визначеного конкретною комунікативною ситуацією.

У підсумку слід зазначити, що перспектива нашого подальшого дослідження полягає у встановленні закономірностей просодичного оформлення комплексних актів підбадьорювання.

Література:

1. Валігура О. Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців): дис. ... док. філол. наук: 10.02.04, 10.02.15 / Ольга Романівна Валігура; Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2010. – 484 с.
2. Гузерчук О. О. Прості і складні мовленнєві акти підбадьорювання: семантика і лінгвопрагматика / О. О. Гузерчук // Наукові записки. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Вип. 35. – С. 82-84.
3. Калита А. А. Система фонетичних засобів актуалізації смислу висловлювання (експериментально-фонетичне дослідження англійського емоційного мовлення): дис.... док. філол. наук: 10.02.04 / Алла Андріївна Калита; Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2003. – 566 с.

4. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: [монографія] / Алла Андріївна Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
5. Козяревич Л. В. Вербальні і невербальні засоби емпатизації діалогічного дискурсу (на матеріалі англomовної прози ХХ століття): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Ліана Василівна Козяревич; Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2006. – 191 с.
6. Почепцов Г. Г. Избранные труды по лингвистике: [монография] / Г. Г. Почепцов. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. – С. 421-422.
7. Чхетиани Т. Д. Контактподдерживающая функция метакоммуникативных вопросов / Т. Д. Чхетиани // Высказывание и дискурс в прагмалингвистическом аспекте. – К., 1989. – С. 100-103.
8. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Лев Владимирович Щерба. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 432 с.
9. Якобсон Р. Избранные работы. – М. : Прогресс, 1985. – 456 с.
10. Austin J. How To Do Things With Words / J. Austin. – Oxford : Oxford University Press, 1962. – 166 p.
11. Christie A. Taken at the Flood Mystery / Agatha Christie. – London and Glasgo : Collins Clear Type Press, Fontana Books, 1970. – 192 p.
12. Christie A. The Mysterious Affair at Styles / Agatha Christie. – Bantam Books, Toronto; N.Y.; L.; Sydney; Auckland: Bantam Books, 1961. – 182 p.
13. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics / David Crystal. – Cambridge : Cambridge Center, 1992. – 389 p.
14. Dijk T. A. van Studies in the Pragmatics of Discourse / T. A. van Dijk. – The Hague etc.: Mouton Publishers, 1982. – 331 p.
15. Grisham J. The Runaway Jury / John Grisham. – L. : Arrow Books, 1996. – 484 p.
16. Maugham S. The Painted Veil / Somerset Maugham. – Hardmondsworths, Middlesex, England : Penguin Books Ltd, 1969. – 238 p.
17. Steel D. Rogue / Danielle Steel. – Corgi Books, Great Britain, 2009. – 512 p.
18. Searle J. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language / J. Searle. – London etc. : Cambridge University Press, 1969. – 208 p.